

DE UITVOERING VAN DE VESTINGWET.

Er bestaat zeker geen onderdeel van de Staatsbegrooting waarover jaarlijks meer strijd wordt gevoerd en waarvoor de gelden met minder opgewektheid worden toegestaan dan juist het Hoofdstuk Oorlog. De weinige vooruitgang die men, bij hooge budgetten, in den laatsten tijd met onze verdedigbaarheid meende te bespeuren; de herhaaldelijk vernomen klacht dat het geld zoo goed als doelloos werd besteed; de weinige overeenstemming, over de verschillende vraagstukken, tusschen de militaire specialiteiten onderling; dit alles moest er wel toe bijdragen om den Volksvertegenwoordiger huiverig te maken de koorden van de beurs te ontknopen en met milde hand de, door de stijging der behoeften, steeds hooger en hooger gevraagd wordende credieten te verleenen.

Om althans, voor wat het vestingwezen van den Staat betrof, zooveel mogelijk stabiliteit te verkrijgen en de klacht, aangaande het onnut besteden van gelden, te niet te doen, kwam in het jaar 1874 de vestingwet tot stand. Die wet zou, zoo meende men, al dadelijk voorkomen dat er geld werd uitgegeven voor werken, die men later als onnoodig zou hooren kenschetsen; zij zou aan het verder broksgewijze werken een einde maken; eene in de wet opgenomen volgorde voor de uitvoering zou bepalen wat in de eerste plaats en wat daarna zou worden voltooid; men zou dus verzekerd wezen dat datgene, wat het eerst noodig was, ook het eerst zou worden gedaan; eene termijn, die voor de uitvoering gesteld was, zou de tijdgrens afbakenen, binnen welke het vestingstelsel gereed zou moeten wezen, en een jaarlijks, vóór September, door den Minister van Oorlog in te dienen verslag zou eindelijk nog doen zien hoe jaar aan jaar de verdedigbaarheid was gestegen. Op die wijze meende men te kunnen verwachten dat het vestingvraagstuk voor goed van de baan zou geraken.

Die verwachting was, oppervlakkig beschouwd, voorzeker niet onbillijk. De wet bepaalde welke stellingen en liniën er zijn zouden en de Vertegenwoordiging stond jaarlijks de benoodigde gelden toe.

Maar zij, die de aanneming der vestingwet met vreugde begroetten, mochten

toch vooral de waarheid niet over het hoofd zien, dat het geenszins voldoende is een goede wet te maken, maar dat zij ook stipt en met oordeel behoort te worden uitgevoerd. Dat zulks ook in dit geval noodig was, valt zeker niet te ontkennen, evenmin als het thans te loochenen valt dat, over de uitvoering van de vestingwet, klachten bestaan, die — zoo zij juist zijn — aantoonen dat het doel, hetwelk men met de vestingwet beoogde, slechts onvolkomen bereikt wordt en die wij daarom hier nader zullen behandelen, door het stadium, waarin de uitvoering van die wet verkeert; meer in 't bijzonder te bespreken.

In de eerste plaats dient dan te worden onderzocht of aan de wet voldaan wordt?

Het antwoord hierop kan niet anders luiden dan: slechts gedeeltelijk. Want wel is tot dusver de vorm der wet in acht genomen, maar er is voorzeker niemand die zal gelooven dat het vestingstelsel, in den tijd van acht jaren, zooals de wet zegt, voltooid zal wezen. Toch is dit een hoofdpunt van de wet. Immers wat kan men, met de geschiedenis voor oogen van de discussiën over de credieten voor den aanleg van vestingwerken, *voorafgaande* aan de totstandkoming der vestingwet, anders uit die wet zien, dan dat men het vestingvraagstuk van de baan en het vestingwezen voltooid wilde hebben? Niemand der voorstellers van die wet zal toch met haar hebben beoogd dat zij alleen zoude strekken om jaarlijks eenige millioenen toe te staan voor een vestingstelsel, dat nimmer gereed zou komen. En dat het, in de oogen van velen, hiervan wel eenigen schijn moet hebben, al is de klacht ook niet volkomen juist, wie zal het loochenen?

Of zou de wetgever in 1874 hebben gedacht dat in 1878, ja zelfs in 1879, de Nieuwe Hollandsche waterlinie nog niet eenmaal zou zijn afgewerkt?

Voorzeker niet. Evenmin valt het te ontkennen dat vele van de werken, waarvoor thans gelden op de vestingbegrooting (1) worden aangevraagd, bij een behoorlijke regeling, zonder eenig bezwaar, vroeger hadden kunnen worden onderhanden genomen. Aan gemis aan geld valt zulks niet te wijten. Immers de optelling der over 1875, 1876 en 1877 toegestane credieten leidt tot een bedrag van niet minder dan f 8.310.000, waarvan, tot de indiening van het jongst jaarlijksch verslag over de uitvoering der vestingwet, niet minder dan f 2.753.413,47, zegge ruim 2½ millioen gulden, onverwerkt was gebleven. Gerust mag men dus aannemen dat het aan het geld niet heeft gehaperd, en dat men met de voltooiing van het stelsel vrij wat verder had kunnen zijn, dan nog te moeten werken aan de Nieuwe Hollandsche waterlinie. En ware zelfs die linie nu maar met de uitvoering der laatstelijk voorgestelde werken gereed! Doch ook hiervan blijkt het tegendeel.

Van dezen gang van zaken aan den tegenwoordigen Minister van Oorlog

(1) Wij spreken hier van de vestingbegrooting van den Minister BEIJEN. Toen deze regelen geschreven werden, was van diens aftreding nog niets bekend.

alle schuld te geven, zou stellig onbillijk wezen. De oorzaak van dit kwaad schuilt reeds vroeger en dieper. Al is — althans tot de maand September, waarin het jaarlijksch verslag over de uitgevoerde werken het licht zag — het jaar 1877 in de totstandkoming van werken verre van, wat men noemt, vruchtbaar geweest, zoo brengt toch de billijkheid mede te erkennen, dat de voorgangers des Ministers, getuige de onder hun bestuur verwerkte gelden, in dit opzicht ook al niet zeer gelukkig waren en juist de nieuwe begrooting voor de uitvoering der vestingwet over 1878, eene, zooals wij nader zullen aantoonen, wel niet geheel afdoende, maar nochtans in vele opzichten merkbare poging tot verbetering aanwijst.

Een ander verwijt, dat de uitvoering van de vestingwet treft en waarvan ook de nu aanhangig gemaakte vestingbegrooting niet geheel is vrij te pleiten, bestaat hierin dat met het broksgewijze werken niet genoegzaam gebroken wordt.

Hiervan kan de waarheid moeilijk worden ontkend. De aanvragen, bij de vestingbegrootingen voor 1877 en 1878, van de gelden, benoodigd voor slechts een gedeelte van de werken gevorderd ter versterking van het land van Altena; het staken van de noodigste verbeteringen der kustdefensie aan den Helder, om daarop weer aan de landzijde dier positie te beginnen; de weifeling die er (hoezeer verklaarbaar) bestaat met betrekking tot den aanleg van sperforten aan den IJssel; al dergelijke handelingen geven hiertoe voorzeker aanleiding. Verschillende van die onafgewerkte positiën zouden ons — kwam het werkelijk eens tot een oorlog — vrij wat zorg baren. Gebeurde zoo iets, dan waarschijnlijk zou men het te laat betreuren dat, bij de uitvoering van de vestingwet, er niet meer naar gestreefd was om dáár, waar men de hand aan het werk sloeg, in de allereerste plaats het *voornaamste* te doen en in de tweede plaats de uitvoering der werken zóó te regelen dat de verdediging van het *geheele land*, tragsgewijze, gelijkmatig opklom.

Dat dit in vele opzichten niet genoegzaam is in het oog gehouden, valt niet moeilijk aan te toonen. Of kon gezegd worden toen men, ter allereerste verbetering van de Heldersche stelling, de verandering van de Oostbatterij aldaar onderhanden nam, dat daarmede het noodigste, d. w. z. datgene waaraan de positie het meest behoefte had, werd verricht? Niemand zal zulks naar wij gelooven bevestigen, of zal betwisten dat, wat aan den Helder het allereerst had behooren te worden verzekerd, het bezit van de haven diende te zijn. En toch, hoeveel heeft men zich daaraan tot dusver laten gelegen liggen; wanneer zal die *hoofdzaak* worden tot stand gebracht? Zijn al de werken, die tot dusver aan den Helder in uitvoering zijn, niet veeleer te beschouwen als een complement van de haven- en reede-verdediging? Ja, laat ons eens verder gaan, om dit punt des te beter te doen uitkomen: zouden die werken, wanneer er eens geen Oostbatterij en geen fort Erfprins bestaan had, zelfs wel eenmaal gemaakt zijn? Wij betwijfelen het ten sterkste. Daarom is het dan ook te meer jammer dat de verdediging van haven en reede niet vooraf

goed verzekerd zijn geworden, alvorens men is begonnen met hinderpalen te gaan opwerpen aan de, met de ter onzer beschikking staande krachten, toch niet afdoend te beletten doorvaart van het Heldersche zeegat. Niet slechts dat de voor dit doel nu laatstelijk uitgevoerde werken, alhoewel zij reeds groote sommen hebben gekost, die doorvaart op den duur niet zullen kunnen verhinderen, maar zij eischen, behalve een sterke artilleriebezetting en de hulp van krachtige gepantserde schepen, ook zeer aanzienlijke uitgaven aan kustgeschut. Ziet men dan ook aan den Helder die werken, wier kostbaar materieel misschien slechts weinig tot de werkelijke verdediging des lands zal kunnen bijdragen en daartegenover de niet te loochenen geschutnood aan vestinggeschut in de Nieuwe Hollandsche waterlinie en andere plaatsen, hetwelk aan de hedendaagsche eischen voldoet, dan dringt zich onwillekeurig het gevoel op dat er aan een oordeelkundige verdeling der materiele krachten nog veel ontbreekt en dat men aan de eene zijde overvloed heeft, terwijl aan de andere zijde het onontbeerlijkste nog niet eenmaal aanwezig is (1).

Men zal ons wellicht tegenwerpen dat de waarde van de thans aan den Helder uitgevoerde werken door ons op verregaande wijze wordt miskend, doch niets zal ons aangenamer wezen dan te worden overtuigd dat wij in onze beschouwingen hebben gedwaald. Ons ontbreekt echter elk vertrouwen dat die werken iets meer zullen kunnen doen dan wellicht de schepen havenen, die den aanval op de haven, het zwak verdedigde object, zullen ondernemen. Het bewijs dat zij tot meer in staat zullen zijn, zoeken wij in de krijgsgeschiedenis en in hetgeen andere Staten voor het beletten van dusdanige doorvaart noodig achten, te vergeefs. Van daar dat wij er beducht voor zijn dat men op weg is, hier aan de Helsdeur, te veel te doen, terwijl men op andere plaatsen veel te kort zal komen. In ieder geval kunnen wij de vrees niet van ons zetten dat de uitvoering van het strikt noodige, bij slot van rekening, zal blijken niet in een gepaste verhouding te staan tot het wel is waar wenschelijke, doch geenszins onmisbare.

Achten wij dan ook het *début* in de kustdefensie van den Helder verre van gelukkig, wij moeten er nog bijvoegen dat het bewijs, hoezeer men, het noodigste eenmaal loslatende, allengs afdwaalt, stellig nergens sprekender kan worden gevonden dan in datgene wat er verder met de Heldersche stelling heeft plaats gehad. Op de boven besproken werken, die het beletten van de doorvaart ten doel hadden, volgde namelijk, op de vestingbegrooting voor 1877, een post tot onteigening van gronden aan de Garst, bij de Kooi en aan den Verloren dijk, tot het verder vooruitbrengen van de werken aan de landzijde van de stelling van den Helder.

Was het toch op zich zelf al vreemd van de kustdefensie, waaraan zelfs

(1) De behoefte aan behoorlijk vestinggeschut is misschien een der dringendste eischen van het oogenblik. Men denke slechts aan de Fransche vestingen, waarvan er zoo vele vielen, omdat hunne bewapening het niet kon volhouden tegen het zooveel betere belegeringsgeschut der Duitschers.

het noodzakelijkste nog niet verricht was, eensklaps naar de landzijde der positie te zien verhuizen, niet minder moest die keuze verwondering wekken, als men de phase, waarin de algemeene landsdefensie op dat oogenblik verkeerde, in aanmerking geliefde te nemen. Stellig pasten die werken niet in een goede leidende gedachte, waarbij datgene, wat voor de algemeene landsverdediging het meest noodig was, ook het eerst moest worden gemaakt. Het treurigste van de zaak ligt evenwel hierin dat, *omdat* nu eenmaal in een verkeerde richting een stap gedaan is, ook in die richting moet worden doorgedaan. Zoo komen dan ook thans, op de vestingbegroting voor 1878, de gelden voor, gevorderd voor den aanleg der nieuwe forten aan de landzijde van de Heldersche positie. Toch liggen ook nu de redenen, waarom men, in de gegeven omstandigheden, van die werken weinig of geen dienst zal hebben, voor de hand.

Immers de landzijde van de stelling van den Helder is thans volstrekt niet onverdedigd. En waartoe moeten de nieuwe forten dienen? Natuurlijk ter bestrijding van een gelanden vijand; dat is te zeggen niet om dezen daardoor te beletten meester van de haven te worden — want voor de verdediging van de haven liggen die werken veel te ver af, terwijl in ieder geval de havenverdediging (kustdefensie) onafhankelijk van de verdediging aan de landzijde dient te zijn verzekerd — maar uitsluitend om meester te blijven van de positie in haar geheel, die hoofdzakelijk hare waarde ontleent aan de maritieme etablissementen, die op hunne beurt slechts in zeer beperkte mate daar te huis behooren.

Maar eilieve, wie zal zoo naïf zijn om te gelooven dat een vijand, die in Noordholland landt, zich bij voorkeur zou wenden naar de stelling van den Helder, in stede van met spoed op Amsterdam aan te rukken; op het rijke Amsterdam, de hoofdstad des Rijks, die geheel onverdedigd voor hem open ligt en waarschijnlijk ook nog lang open liggen zal? . . . Wij hooren nu, wel is waar, reeds de tegenwerping aanvoeren: ja maar, om in Noordholland te kunnen opereeren, moet de aanvaller eerst een haven hebben! Juist. Maar zal die vijand zich daartoe wenden naar den Helder, of zal hij niet veeleer een poging wagen om de haven van IJmuiden te bemachtigen, die zooveel dichterbij Amsterdam ligt? Trekt de vijand naar IJmuiden, dan heeft de Heldersche stelling weinig te vreezen en zijn dus de nieuwe forten aan de landzijde niet bepaald noodig; acht men integendeel een aanval op de Heldersche haven meer waarschijnlijk, welnu waarvoor dan juist de verdediging van die haven, waarvoor nog niets geschied is, *à l'abandon* gelaten?

Hoe men het dus ook neme, nimmer gelooven wij is de gevolgde wijze van werken, met betrekking tot de stelling van den Helder, goed te keuren. Zoo wij hopen zal de lezer dan ook met ons instemmen dat voor de gelden, die nu op de vestingbegroting tot verbetering van de landzijde der positie zijn uitgetrokken, meer dadelijke baat voor onze verdediging ware te verkrijgen geweest.

Al het voorafgaande samenvattende komen wij dus tot de slotsom: dat er grond tot klagen over de uitvoering van de vestingwet bestaat; dat er werkelijk meer had kunnen verricht zijn en dat het geheele vestingstelsel meer in kracht had kunnen zijn vooruitgegaan, wanneer er minder geweefteld was, wanneer er meer gelet was op het in de eerste plaats noodige en er daarboven meer naar eenheid en toenemende verdedigbaarheid was gestreefd.

Dat er veel geweefteld is, ook dit mag niet worden verheeld; de verschillende begrotingen, met hare memorieposten en halve aanvragen, dragen er de sprekendste bewijzen van. Die weifeling zou echter niet hebben bestaan, waren, bij de behandeling der vestingwet, de bijlagen dier wet, die omschreven *wat* er aan elke linie verricht zou worden en uit *welke* werken elke stelling zou bestaan, niet ter elfder ure losgelaten. Daardoor werd de deur voor allerlei opvattingen ruim opengezet; ieder, die op de uitvoering van de vestingwet invloed vermocht uit te oefenen, had het nu in zijn macht zijn eigen plannen te berde te brengen; de een wilde in een linie dit zien, de ander dat en zoo verstreek de kostbaren tijd, want de spreuk *time is money* scheen voor de voltooiing van het vestingstelsel niet te bestaan. Bleef de uitvoering van de vestingwet dan ook op deze wijze voortgaan, dan zouden er nog tal van nieuwe tracés van liniën kunnen worden te gemoet gezien, maar de zaak zelve zou den tot dusver gevolgden slakkengang met al zijn zonderlinge wendingen en kronkelingen blijven behouden. Men weet toch hoezeer militaire specialiteiten het over vele zaken niet minder oneens zijn dan specialiteiten in andere zaken, b.v. belastingwezen; rechtspleging; koloniaal beheer; onderwijs (dit teere punt vooral niet te vergeten) en zooveel meer. Toch kunnen ze, elk op zich zelf, zeer bekwame mannen wezen. Doch het algemeen belang vordert een oplossing van die verschillende uiteenlopende zienswijzen, in dien zin als het meest strookt met het Staatsbelang.

Het zou ons dan ook verheugd hebben wanneer, bij de nu ingediende vestingbegroting, door den Minister BEIJEN, die blijkbaar voor een afdoend initiatief niet terugdeinst, ter aanvulling van de vestingwet, een lijst van de voor elke linie nog noodige werken, met de volgorde van hare uitvoering, ware gevoegd geworden. Zulk een lijst zou niet bloot een *aanwijzing* moeten wezen van de voor de voltooiing van het vestingstelsel nog gevorderde gelden, maar *een deel der wet*, verbindend zoowel voor het gehalte en den aard der werken, als voor de volgorde van hunne uitvoering. Gaat men hiertoe niet over, dan is, naar onze bescheiden meening, een geregelde, logische gang van zaken voor de toekomst al evenmin als thans verzekerd en blijft de voltooiing van het stelsel in een ver verschiet.

De ondervinding van de drie laatste jaren heeft in dit opzicht, dunkt ons, maar al te duidelijk gesproken!

18 September, 1877.